

Ökad energiproduktion i Västmanland

Carin Lidman, Västerås, Sammankallande

Stig Martinsson, Sala

Tony Bölja, Skinnskatteberg

Marcus Eriksson, Västerås, Service- och kommunikationsfacket Seko

Innehållsförteckning

Inledning 3

Uppdrag och eventuella begränsningar 3

Mål med arbetet 3

Problembeskrivning/nulägesanalys 4

Energi och effektläget i Västmanland 4

Socialdemokraternas nationella energipolitik 9

Arbetarekommunernas syn 9

Vad är grejen med Smedjebacken? 12

De fackliga organisationerna 13

Vad säger energibranschen 14

Diskussion 16

Politiska förslag 17

Avslutande kommentar 19

Källor 19

Inledning

Klimatförändringarna påverkar människor och ekosystem runt om i världen. I Västmanland har vi sett konsekvenserna med allt kraftigare omslag, från extrem torka till översvämningar. Läget är allvarligt och det är bråttom. Det går fortfarande att hejda utvecklingen. Västmanlands industri bidrar redan till omställningen. Industrin är beredd att leverera hållbara lösningar och samtidigt skapa fler arbetstillfällen och bidra till en ökad välfärd. Men det kräver mer ren energi. Fossila bränslen som idag används i industriprocesser och fordon behöver ersättas med fossilfri elektricitet och biobränslen.

Idag produceras endast cirka 30 procent av den elenergi som hushåll och industrin konsumerar inom Västmanlands län. Resten importeras från andra delar av Sverige. Det gör läget mer sårbart och leder också till högre energikostnader än om det fanns mer produktion i närområdet.

Det förutspås att det energioverskott som finns i norra Sverige kommer behövas i norr när stålindustrin och annan tung industri där ställer om och blir fossilfri. Enligt Energimyndighetens korttidsprognos (juni 2025) är industrins elanvändning fortsatt densamma trots en osäker omvärld. Flera industriprojekt har lagts ned eller skjutits på framtiden men samtidigt har nya satsningar tillkommit och elanvändning förutspås bli densamma 2028 som i tidigare prognoser.

Vi i södra Sverige kan inte fortsätta förlita oss på att exploatera norra Sverige med ännu fler vindkraftverk och reglerade älvar. Vi här i Västmanland behöver ta ett större ansvar för produktionen av den elenergi som vår industri behöver. Den lokala och nationella politiken har ansvaret att göra det möjligt. Tekniken finns. Energiindustrin är redo att bygga och leverera. Politiken behöver bli lösningsorienterad och arbeta för långsiktigt hållbara politiska överenskommelser, i stället för att hålla fast vid konfliktfrågorna. Politiken behöver lyssna till forskningen och industrin och dess behov av ren energi. Inte ducka för att ta diskussionen lokalt med en orolig befolkning. Det handlar om jobben i Västmanland, om välfärdens kärna, och om att accelerera den hållbara omställningen. Det är inte vår framtid det handlar om. Det är våra barn och barnbarns. Men det är vi som här och nu avgör deras framtid.

*

Arbetsgruppen består av Carin Lidman, Västerås, ordförande för Mälarenergi AB, Stig Martinsson, Sala, bakgrund som rektor och lärare inom el och energiteknik, Marcus Eriksson, Västerås, ombudsman Seko, yrkesbakgrund distributionselektriker bland annat Mälarenergi Elnät AB, Tony Bölja, Skinnskatteberg, IF Metall. Vi har haft ett femtontal träffar främst fysiskt, men också digitalt. Vi har träffat företrädare från arbetarekommunerna, nationella företrädare, energibolag, fackliga organisationer, SSU, företrädare från intressant grannkommun, utredare hos Region Västmanland med flera. Vi har mött engagerade, oroliga, frustrerade, taggade och ibland även vilsna företrädare. De hungrar efter kunskap, vägledning och riktning.

Uppdrag och eventuella begränsningar

Vi har undersökt främst hur elenergiproduktionen för industrins och transporternas behov i Västmanland kan öka. Vi har valt bort småskalig produktion som t ex mindre solcellsanläggningar, eller effektiviseringar för enskilda hushåll. Eftersom uppdraget har varit att se till ökad energiproduktion inom länet diskuterar vi inte möjligheterna till produktion på annat håll.

När en del pratar om att det behövs mer energi i samhället, menar de att tillgången till effekt behöver bli bättre. Därför ägnar vi en del av rapporten att redogöra för skillnaden mellan energi och effekt. Vi har också valt att inledningsvis ägna en del av rapporten att beskriva olika kraftslag.

Mål med arbetet

Att lyssna in s-företrädare från hela länet. Lyssna in perspektiv från energibranschen och fackliga organisationer. Att komma med förslag till alla politiska nivåer för att gynna lokal energiproduktion.

Problembeskrivning/nulägesanalys

Energi och effektläget i Västmanland

Jämfört med övriga Sverige har elanvändningen i Västmanland varit relativt liten. Det finns dock en samsyn i Västmanland, bland kommuner, energibolag och industrin att elanvändningen kommer öka de kommande åren efter att i många år legat konstant. Redan etablerad industri ser nya affärer, elektrifieringen av transporter kommer allt starkare. Nya företag är intresserade av Mälardalen på grund av det strategiska läget. (Sweco - Systemanalys Region Västmanland 2020)

Men elproduktionen i Västmanland har gått åt andra hållet. Sedan 2010 har produktionen minskat från 1000 Gwh per år till ca 600 per år (2020). Främst är det kraftvärmeverkens elproduktion som gått ner. Det som tillkommit under senare år är främst solkraft men är fortfarande en mycket marginell del av elmixen. (Sweco - Systemanalys Region Västmanland 2020). 2021 när vindkraftsparken i Norbergs kommun startade ökade dock produktionen med 10 procent.

Västmanlands län ligger dock fortfarande i botten i Sverige sett till sin elproduktion. Det är ett underskottsområde vilket gör att regionen är helt beroende elöverföring från norra Sverige. (Sweco). Västmanland är en stor nettoimportör av el. Elanvändningen är i dagsläget runt 2700 GWh och produktionen ligger på 600 GWh. Sweco skriver i sin analys att det inte finns något självändamål för en region att vara självförsörjande på el, eftersom elsystemen är sammanlänkade. Men Sweco framhåller att det finns värde i att el produceras i närheten av där den ska användas eftersom det minskar behovet av uttag från överliggande nät, minskar förlusterna vid transport av elen och ger lägre elpriser på elområdesnivå.

Effektbrist och elenergi – olika saker

Vår elanvändning varierar stort över dagen. Effektbrist handlar om hur mycket el som kan levereras vid en viss tidpunkt. Eftersom el inte kan lagras i någon större omfattning, behöver det alltid finnas en balans mellan hur mycket el som används och hur mycket som produceras. Det kallas för effektbalans. När den balansen rubbas och efterfrågan på el överstiger vad som för finns tillgängligt uppstår en effektbrist. Det kan också handla om att elnätet inte är tillräckligt dimensionerat för att få fram elen från en punkt till en annan. I Västmanland råder det effektbrist främst i Arboga, men också i delar av Västerås, på grund av att näten är underdimensionerade. Detta gör att nya industrier inte kan starta eller befintliga får nej på sina expansionsplaner. Det hindrar också logistikbranschen att elektrifiera hela sin fordonsflotta.

Elenergi handlar om brist på elproduktion. Då Sverige totalt sett över året är exportörer av el, och vi dessutom är ihopkopplade med våra grannländer som vi kan importera el från, så är det utifrån dagens behov ingen risk för energibrist. Däremot är det förenat med högre kostnad att transportera el längre sträckor.

Sveriges elnät

Svenska elnätet består av transmissionsnät och distributionsnät samt utlandsförbindelser.

Transmissionsnätet

Transmissionsnätet kallades tidigare för stamnätet för el. Det transporterar el från de stora elproducenterna till de regionala distributionsnäten. Det kopplar ihop Sveriges elnät med andra länders elnät. Transmissionsnätet förvaltas och utvecklas av Svenska kraftnät som just nu arbetar intensivt med att förstärka nätet, byta ut

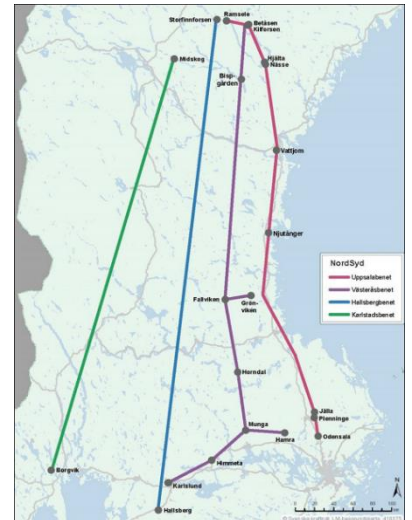
och dra om ledningar. Enligt Svenska kraftnät ska utbyggnaden till Västmanland var klar runt 2028.

Regionnät

Regionnäten ansluter till transmissionsnätet och transporterar elen vidare ut till lokalnäten. Stora elanvändare/elförbrukare och en del mellanstora elproducenter är ofta anslutna direkt till regionnätet.

Regionnäten ägs av större elnätsföretag - i Västmanland av Vattenfall – som håller på med ett omfattande ombyggnads- och förbättringsarbete i hela länet.

”Inom Västmanlands län är elnätet på transmissions- och regionnätetsnivå i behov av förnyelse på grund av ålder samtidigt som kapaciteten i elnätet är underdimensionerat utifrån prognosticerade behov. Nyetableringar av företag har nekats på grund av kapacitetsläget i elsystemet. För att åtgärda dessa behov sker nu flera ombyggnationer, reinvesteringar och nybyggnationer av kraftledningar i såväl transmissions- som regionnät. ” (Vattenfall.se)

Lokalnätet

Lokalnäten tar hand om transporten den sista biten ut till de flesta elanvändarna/elförbrukarna såsom hushåll och företag. Lokalnäten i Västmanland ägs av Mälarenergi Elnät AB, Sala Heby Energi, VB Energi och Vattenfall. Mälarenergi Elnät, som bland annat har elnäten i Arboga och Västerås har stora investeringsplaner för att förstärka lokalnäten, när Vattenfall har gjort sitt arbete på regionnätet.

Den som vill fördjupa sig i framtidsplanerna för elnäten kan läsa mer i bolagens nätutvecklingsplaner där utmaningar och lösningar beskrivs.

Energislag i Västmanland – nuläge och framtid

Kraftvärme och fjärrvärme

Kraftvärme är en teknik som gör det möjligt att producera el och värme samtidigt. Det vanligaste bränslet är biobränsle eller avfall. Elen kan produceras oberoende av väder och årstid.

Idag kommer 9-10 procent av den producerade elen i Sverige från kraftvärme. (Energimyndigheten). Kraftvärme är ett planerbart energislag (liksom kärnkraft) som är viktigt för att balansera energisystemet, särskilt kombinerat med energilagring, till exempel batterier, värmelager eller pumpkraft. Även de värmeverk som endast producerar värme är viktiga i energisystemet. Skulle man ersätta all fjärrvärme med eldrivna värmepumpar skulle elsystemet utsättas för stora påfrestningar och vi skulle få ännu större effektbrist. Tillsammans tillför kraftvärmens och fjärrvärmens mer energi till energisystemet än den svenska kärnkraften.

Västerås. Mälarenergi AB, som är ett kommunalt bolag, helägt av Västerås stad, producerar fjärrvärme och el genom att energiåtervinna avfall från samhället och spill från skogsindustrin. Utmaningarna i bränslet är den fossila plasten, som gör bränslet inte är fossilfritt. I dag finns inga incitament för förpackningsindustrin att minska plasten i samhället. Till exempel krav på användning av återvunnen plast. Över 90 procent av Västerås hushåll har fjärrvärme, liksom så gott som alla större verksamhetsfastigheter.

Hallstahammar och Surahammar får sin värme till tätorten via ledning från Västerås.

I Kungsör finns ett fjärrvärmeverk som eldas med biobränsle (Adven).

Köping och Arboga förses med fjärrvärme från det Köpingsägda kommunala bolaget Västra Mälardalens Energi och Miljö AB. Fjärrvärmens som levereras kommer främst från spillvärme från industrin samt

energiåtervinning ur avfall. När detta inte räcker används flis, bark, salix, pellets, bioolja och fossil eldningsolja.

Fagersta och Norberg Craboverket i Fagersta som ägs av Västerbergslagens Energi AB (VB Energi) som i sin tur ägs gemensamt av Vattenfall, Ludvika kommun och Fagersta kommun. Anläggningen använder främst biobränslen och återvunnen värme från närliggande industrier för att producera fjärrvärme. Under 2024 försågs verket med en turbin som innebär att Craboverket blir självförsörjande på el. Det kommer dock inte ske någon elproduktion i större skala. VB Energi äger även fjärrvärmerna i Norberg. Verket eldas med biobränsle men även spillvärme från industrin används.

Sala. Sala-Heby Energi AB är helägt av Sala och Heby kommuner. Bolaget har ett kraftvärmeverk i Sala som eldas med biobränsle.

Skinnskatteberg. Solör bioenergi som är ett privatägt bolag med ett 100 fjärrvärmeanläggningar i Sverige och Norge, driver fjärrvärmerna i Skinnskatteberg. Produktionen består av två biobränslepannor men även fossil olja används vid toppar.

Möjligheter: Vid nyinvesteringar kan anläggningar kompletteras med turbin för att också producera elkraft. Det skulle ge ett tillskott till den lokala elproduktionen i Västmanland. Med ett väl utbyggt fjärrvärmenät behövs inte elen till uppvärmning. Genom att ansluta fler fastigheter till fjärrvärmenätet finns potential att frigöra eleffekt. För att detta ska bli intressant för fastighetsägare behöver dock priset vara konkurrenskraftigt.

Spillvärme. Det finns mycket industri i Västmanland. Det bör finnas potential att i samarbete med företagen utnyttja spillvärmerna bättre i fjärrvärmesystemet. Det skulle ge ett viktigt tillskott när bränslepriserna ökar.

Negativa utsläpp. Om bioeldade fjärrvärme- och kraftvärmeverk kompletteras med CCS-teknik (koldioxidinfångning och lagring), leder det till negativa koldioxidutsläpp. Detta finns ännu inte i storskalig produktion, försök pågår på flera håll i landet. Investeringarna är mycket omfattande och statliga investeringsstöd behövs i kombination med en marknad där industrier skulle kunna köpa sig utsläppsätter.

Utmaningar: Koldioxidutsläpp. Avfallet som eldas i värmeverk innehåller idag mycket plast, som bör gå till återvinning. Att fånga in koldioxid och transportera den för långtidsförvaring är möjligt, men mycket kostsamt. Dessutom är själva processen i sig energikrävande.

Lönsamhet: Höjda priser på biobränsle. Nyproducerade hus är i regel mycket energieffektiva. Att bygga ut fjärrvärmenätet till perifera lägen utanför befintligt fjärrvärmenät blir ofta en förlustaffär ekonomiskt.

Vätgas

Vätgasen kan bli ett komplement till energimixen i Västmanland. Att producera vätgas kräver dock mycket energi i sig och ska därför kombineras med förnyelsebara energislåg, så som sol- eller vindkraft. Då kan överskottet när elpriset är lågt användas till att producera vätgas. Vätgas kan sedan omvandlas återigen till elkraft eller användas som bränsle till transporter.

Läget i Västmanland. I dagsläget finns inga aktuella planer på vätgasproduktion i länet.

Vattenkraft

Förnybar energikälla som står för ca 43 procent av den svenska energiproduktionen. I dag finns cirka 2000 vattenkraftverk i Sverige som tillsammans producerar 73,5 TWh. De 250 största kraftverken står för 98 procent av den totala vattenkraftproduktionen.

Fördelar: Fossilfri och förnybar. Planerbar. Möjlighet att lagra genom dammar.

Nackdelar: Betydande miljöpåverkan genom uppdämningar. Utbyggnadsmöjligheten är liten.

I Västmanland finns 34 vattenkraftverk med en total effekt på 50,9 MW och som producerar 194,9 GWh. Möjligheterna för en utbyggnad av vattenkraften i Västmanland är mycket små eftersom vattendragen är mindre och inverkan på den biologiska mångfalden är stor.

Vindkraft

Vindkraften är förnybar energikälla och står för ca: 22 procent av den svenska elproduktionen. Antal vindkraftverk i Sverige är ca 5 500 stycken.

Möjligheter: Förnybar energikälla, effektiv, kostnadseffektiv på sikt, skapar ej luftföroreningar eller utsläpp, förhållandevis snabb produktion. Stora möjligheter i Västmanland.

Utmaningar: Påverkan av naturvärden, inverkan för luftfart, försvar, djurlivet, behov av back-up, beroende av kommunernas intressen, långdragen beslutsprocess. Möjligheterna för vindkraftsparker utgör omfattande och ibland utdragen process eftersom åsikterna om verkens placering är en het fråga. Utöver en del närboendes protester kan även kommuners vetorätt försvåra eller omintetgöra etablering.

I Västmanland finns 27 turbiner, 200 meter höga med placering vid Målarberget i Norbergs kommun, med total kapacitet på 1133 MW. Flera företag har visat intresse för att bygga vindkraft i kommunerna Skinnskatteberg, Köping, Surahammar, Sala, Västerås och Norberg. I många fall har processen avbrutits i förtid innan det kommit så långt som till att kommunen ska yttra sig, på grund av lokalt motstånd. Köping och Skinnskatteberg har använt sig av det kommunala vetot. Norberg är den enda kommunen som idag har vindkraft.

Solenergi och batterilagring

Solenergi finns i huvudsak två varianter. Solceller och solfångare.

Solfångare är oftast som komplement till annan värmekälla som pellets/ved eldning eller eluppvärmd vattenberedare.

Solpaneler består av flera mindre seriekopplade solceller. De används huvudsakligen för att producera elektricitet till villor, bostadsrättsföreningar och företagslokaler. Det vanligaste är att de placeras på taket för att komplettera energiförsörjningen till den byggnad de monteras på. Elen som inte används direkt i huset matas automatiskt ut på elnätet så att den inte går till spillo. Det byggs även större solcellsanläggningar så kallade solkraftverk med syftet att sälja el. Dessa anläggningar kräver stora ytor

Möjligheter: Solkraft är ett fossilfritt och förnybart kraftslag. Det är användbart för mindre energisystem frikopplade från nätet. Solkraft är möjligt att installera på många olika platser på grund av storlek och formbarhet. Byggtiderna och beslutsprocesserna är relativt korta för mindre anläggningar.

Utmaningar: Solkraft har en större miljöpåverkan än vindkraft på grund av höga utsläpp vid produktionsfasen. Solkraft kan bara producera el när solen skiner och produktionen i Sverige blir säsongsbetonad. Solkraft har lägre effektivitet än de andra kraftslagen i Sveriges elmix. Krävs stora mängder ädelmetaller som bryts i gruvor. Många gånger på ett tvivelaktigt sätt. Krävs ofta omfattande förstärkningsarbeten i elnäten. Stora anläggningar tar stora ytor i anspråk.

Läget i Västmanland Antalet installerade solcellsanläggningar i länet var närmare 6 900 år 2023 och den samlade effekten var 130 megawatt. En stor del av anläggningarna har funnits i Västerås (67 MW). (Regional utvecklingsstrategin, Region Västmanland 2025)

Det finns planer på stora solkraftverk på flera platser i länet, varav de största i Arboga.

Kärnkraft

Ny kärnkraft i Sverige är en komplex fråga med både för- och nackdelar som påverkas av ekonomiska, politiska, sociala och teknologiska faktorer.

Ekonomiska Förutsättningar

Positiva aspekter: Långsiktig investering: Kärnkraft, särskilt med den senaste tekniken som SMR (Small Modular Reactors), kan ge stabil och pålitlig energi under lång tid. När väl investeringen är gjord kan kärnkraftverk producera el till en relativt låg och stabil kostnad under sin livslängd.

Teknologisk utveckling: Utvecklingen av SMR kan innebära lägre initiala investeringskostnader jämfört med traditionella stora kärnkraftverk. SMR erbjuder en mer modulär och skalbar lösning, vilket kan minska ekonomisk risk.

Ökad acceptans för kärnkraft: Med stigande elpriser och ökade krav på fossilfri energiproduktion har acceptansen för kärnkraft ökat i Sverige. Många ser kärnkraft som en nödvändig del av en stabil och klimatvänlig energimix.

Negativa aspekter: Höga initiala kostnader: Byggandet av nya kärnkraftverk, inklusive SMR, kräver betydande investeringar, både för konstruktion och för att uppfylla säkerhetskraven.

Osäkerhet kring ekonomisk lönsamhet: Långa byggtider och risk för kostnadsöverskridanden kan göra det ekonomiskt riskabelt. Dessutom är elpriserna i Sverige relativt låga, vilket kan påverka lönsamheten för ny kärnkraft negativt. Förvaring av de radioaktiva avfallet är ännu inte löst.

Motstånd från vissa grupper: Trots ökande acceptans finns det fortfarande starka åsikter mot kärnkraft i befolkningen som oroar sig för riskerna med kärnkraft och problem med avfallshantering.

Läget i Västmanland: Det finns inga aktuella planer på att investera i kärnkraft i Västmanland. Varken företrädare från energibranschen eller kommunföreträdare håller det för troligt att det skulle bli verkligt de närmsta 10-15 åren.

Biogas

Biogas bildas när organiskt material bryts ner av mikroorganismer utan tillgång till syre, och är således ett rent biobränsle. Biogas används som fordonsgas, för el- och värmeproduktion eller som råvara eller processbränsle i industriella processer.

Idag produceras svensk biogas framför allt av matavfall från industri och hushåll och av gödsel och slam från reningsverk. Inom landets gränser finns dock fortfarande en stor outnyttjad potential.

Läget i Västmanland

Produktionen av biogas har ökat fram till 2021, sedan dess har produktionen sjunkit något. Uppgången för biogas har främst varit kopplad till användning som fordonsgas. Utvecklingen för personbilar som drivs med biogas har dock gått ner, elbilar har tagit över marknaden för fossilfria drivmedel. Inom kollektivtrafiken och annan tung trafik är användningen fortfarande hög och utgör t.ex. merparten av lokaltrafikens fordonsflotta i Västmanland. Andra anledningar till att utvecklingen avstannat är stigande energipriser. (Regional utvecklingsstrategi, Region Västmanland 2025)

Västmanland har en produktion av biogas med cirka 76 GWh, av dessa kan man anta att 7,6 GWh facklas bort utan att bli använd. Om man optimerar produktionen kan den årliga produktionen öka till 231 GWh inom några år (beräknat på en svensk ökning till 7 TWh/år jämt fördelat enligt produktion 2022).

För att ta tillvara större del och minska facklingen behövs det fler lagringsstationer, fler gasdrivna fordon, alternativt att gasen kan användas i konverterade befintliga värmekraftverk samt lokala industrier.

Det skulle också behövas en nationell plan för biogasens förutsättningar. Det kommer bli stor konkurrens om biobränslen för t.ex. industriprocesser och arbetsfordon där el-drift inte är ett alternativ. Därför behövs en plan för hur vi bättre kan ta tillvara det biologiska avfallet och omvandla det till energi, istället för att som idag låta mycket gå till restavfallet och elda upp det.

(Energimyndigheten, Sveriges Lantbruksuniversitet, Miljö & Utveckling, Energimarknadsinspektionen.)

Socialdemokraternas nationella energipolitik

Fredrik Olovsson (S), riksdagsledamot från Sörmland, leder partiets centrala arbetsgrupp för ökad elproduktion. De pekar på behov av insatser för en snabbt ökad elproduktion. Hållbarheten och omställningen kräver ökad elektrifiering av transport och industri. Har Sverige bra kapacitet kan vi locka till oss fler hållbara investeringar. El och vätgas är fokus. Snabbast är att bygga ut vindkraft på land. Problemet idag är att många etableringar får nej av olika skäl. Bland arbetsgruppens förslag finns ökat statligt engagemang för investeringsfrämjande av storskalig fossilfri elproduktion och utbyggd effektreserv, främjandet av havsbaserad vindkraft samt ekonomisk ersättning till kommuner vid vindkraftsetablering.

I september 2024 presenterade Socialdemokraterna förslag för att få fart på vindkraftsutbyggnaden. Enligt detta ska kommunerna få 250 000 kronor om året för ett normalstort modernt vindkraftverk. Det motsvarar 5 miljoner om året eller 150 miljoner vid en livslängd på 30 år för en vindpark på 20 verk. Partiet har också föreslagit att det kommunala vetot ska reformeras. Kommunerna måste inom nio månader ta ställning till vindkraftsprojekt, och efter ett positivt besked är kommunen bunden till sitt beslut i fem år.

Fredrik Olovsson framhåller att det behövs en blocköverskridande överenskommelse.

För att klara snabb utbyggnad och kraftbalansen behövs t ex lokal kraftvärme och gasturbiner som kan drivas med biogas eller vätgas, menar han. Svenska kraftnät kan få ett uppdrag att tala om vad som behövs för att lösa de regionala problemen. Fredrik Olovsson anser att kommunerna bör se lokal energiproduktion som en möjlighet för kommunerna att växa, något som gynnar tillväxt och arbetstillfällen – och den hållbara utvecklingen. De bör låta sina lokala energibolag vara en viktig del i samhällsutvecklingen och inte bara se dem som en kassako.

Den socialdemokratiska partikongressen 2025 beslutade att mer el ska produceras från fossilfria källor, att elproduktion och elnät ska byggas ut i hela landet och att kommunala beslut behövs tidigt i processen om ny vindkraft samt att det ska finnas lokala incitament för ökad acceptans. (AiP juni 2025)

Arbetarekommunerna i Västmanlands synpunkter

Arboga

Arboga är den kommun i länet som har störst kapacitetsbrist/effektbrist i elnätet. Det hindrar industrietableringar. Det har varit en lång väntan på att Vattenfall (regionnätet) ska förstärka. I samband med det kommer Mälarenergi Elnät förstärka lokalnätet.

Privata företag har gjort överenskommelser med markägare om stora solcellsparker 100-700 hektar. Den största i ett rekreations- och sommarstugeområde. I kommunen finns inga förfrågningar om vindkraft. S-ledningen i kommunen är positiv till förnybar energi men kritisk till processen, att den ser så olika ut för olika energislag. Markägare tjänar bra pengar på att arrendera ut mark för solceller (bättre avkastning än att odla på den) men närboende och kommunen får ingen ersättning. Kommunerna borde komma in tidigt i processen även när det gäller solcellsetableringar.

Fagersta

På väg att ta fram en vindbruksplan i kommunen. Inom partiet lokalt finns delad syn på vindkraft. men metallarna är positiva.

Hallstahammar

Ny ÖP på gång där också energifrågan ska tas med. Inga effektproblem. Kärnkraft vill man inte ha i kommunen. Positiv till fortsatt vattenkraft. Behövs diskussion också kring solcellsparker. Hur mycket yta ska de få ta. Inte varit någon vindkrafts-diskussion i kommunen. Kan bero på att Hallstahammar är litet till ytan och att det inte finns lämpliga områden.

Kungsör

Positiva till förnybar energi men har ingen aktuell förfrågan just nu. Men det kan bli svårt för en KSO att stå upp mot 200 upprörda lokalbor. Partiet och andra aktörer behöver förse berörda lokalpolitiker med kunskap så de orkar stå på sig mot en ofta mindre, men väldigt högljudd grupp orsbor. Ersättning till lokalsamhället behövs för att få kommuner och invånare mer positiva till etableringar nära sig.

Köping

Köpings S är positiva till ökad energiproduktion, både till vindkraft, solkraft och vätgas. Kärnkraft anses inte realistiskt i Västmanland. Man vill se fler företagsetableringar i Köping och då behövs mer elproduktion. Partiet behöver både nationellt och lokalt innan valet gå ut och deklarerar hur man ser på energiproduktionen och den gröna omställningen.

Dock har Köpings S två gånger medverkat till att använda det kommunala vetot mot etablering av vindkraft. Delvis har man känt sig gisslantagna av partikamrater i grannkommunen som tidigt gick ut och sa att de var emot all vindkraftsetablering i sin kommun (den planerade vindkraftsparken sträckte sig över kommungränsen). Även om S hade varit positiva fanns det inte majoritet i fullmäktige för de aktuella vindkraftsetableringarna, därför röstade S för att använda vetot. För att få till ett majoritetssamarbete under mandatperioden har man sagt att ingen vindkraft ska få ja under innevarande period. S hoppas att det ska finnas andra möjligheter kommande mandatperiod.

Fastän S röstade för att använda vetot tappade man i senaste valet. Det nya partiet "Vanligt folk" vars huvudfråga är att vara emot vindkraft fick två mandat. S tror inte att folk i allmänhet är emot, det är en liten högljudd opinion.

De framhåller ersättningsfrågan till lokalsamhället.

Den lokala industrin (Industriföreningen) är bekymrad över den låga energiproduktionen i länet och vill gärna se en etablering av vindkraft. Dock var de inte beredda att gå ut och argumentera för det till exempel tillsammans med IF Metall. Detta bör tas upp igen.

Köping har fjärrvärme som ägs av kommunen, dock ingen turbin kopplad till det. Var för dyrt när det skulle byggas. När nästa panna ska byggas i Köping ser de dock att den bör förses med turbin.

Norberg

Norberg är den enda kommunen i länet som idag har vindkraft. På Målarberget. Togs i bruk 2021. Lång process innan parken stod klar. 7 mars 2016 ställde sig alla partier utom SD bakom att inte använda det kommunala vetot. Norbergs S tappade inte i det då kommande valet. Den allmänna opinionen i Norberg verkar ha accepterat vindkraftsparken på Målarberget (17 VK i Norbergs kommun och 10 i Avesta, 113 MWh) utom några som ser snurrorna från sitt hem. Det folk stör sig mest på är de blinkande ljusen nattetid. Särskilt när det är mulet och grått märks det röda skenet mycket. Det finns en stolthet i kommunen att den traditionella silhuetten med kyrktornet och laven nu också innehåller vindsnurror. Det är bilden av det moderna Norberg. Ett Norberg som bidrar till den gröna omställningen.

Det finns långt gångna planer på att anlägga en vindkraftspark på Styggjärnsberget (7 VK i Norberg, 6 i Smedjebacken. Opinionsen är nu en annan. Alla partier i Norberg utom S och V, som inte ännu tagit ställning, är emot etableringen. Det finns en irritation i Norberg på övriga S-ledda kommuner i Västmanland som har utnyttjat det kommunala vetot och sagt nej till vindkraftsetableringar. Ska alla länets vindkraft ligga i Norberg? frågar de sig. Varför vill inte fler ta ansvar för den gröna omställningen?

Man behöver kunna visa att kommunen får något tillbaka på att inte utnyttja sitt veto. Värdet på närboendes fastigheter sjunker medan stora skogsägare håvar hem stora pengar när de upplåter mark för vindkraft. Ersättningsmodellen som den borgerliga regeringen har beslutat om är för osäker. Kommunerna vet inte vilka inkomster som kommer år från år. Ersättning måste förutom till kommunen också ges lokalt till bygden. Fastighetsägare som förlorar värde på husen måste också beaktas.

Norberg vill gärna se solcellsparker i kommunen. Finns mycket förorenad mark i kommunen som man inte kan bygga så mycket annat på. Vore bra användning av den.

Norbergs kommun arrangerade under 2024 en "Energidag" för kommunfullmäktige och medborgare, för att ge en bredare bild av energiläget för alla medborgare. Regionen, länsstyrelsen, Mälarenergi, MineStorage, det aktuella vindkraftföretaget, Companion Mälardalen medverkade. Intresset var stort. Upplägget blev mycket lyckat.

De lokala företagen behöver vara mer offensiva i opinionen. Facket behöver agera tillsammans med industrin och lobba för nödvändighet av lokal energiproduktion.

Sala

Sala kommun äger Sala Heby Energi tillsammans med Heby kommun. Energibolaget har kraftvärme, fjärrvärme, solceller, batterilagring och elnät. Har funnits planer på vindkraft i kommunen men de har avbrutits innan de kommit till kommunen för ställningstagande. För långsiktig planering bör kommunen ta fram en Energiförsörjningsplan där man pekar ut områden som är lämpliga för solenergi och vindkraft, samt också pekar ut vilka områden som ska ha fjärrvärme.

Skinnskatteberg

Har ett beslut fattat i kommunfullmäktige under förra mandatperioden att man är emot storskaliga vindkraftverk, men det är inte hugget i sten, menar arbetarekommunens företrädare. Det kan omprövas. Men frågan splittrar partiet lokalt. Opinionen var mycket högljudd innan beslutet togs och stämningen rent av hätsk. Alla vill dock ha elenergi...

Surahammar

Surahammar har haft diskussion i kommunfullmäktige om en vindkraftsetablering. Men det har inte funnits någon etableringsförfrågan som har gjort att kommunen har behövt tagit ställning till det kommunala vetot. Arbetarekommunens företrädare menar att det behövs en större förståelse för ökade elenergiproduktion. "Så länge vi har elektriska tandborstar så behöver vi el" (Göte Sandin). Det går inte att få ökad industrialisering, och fler jobb om inte Surahammar får ökad effekt. Sura bruk kan i dagsläget inte utöka sin verksamhet på grund av effektbrist.

Västerås

Socialdemokratin ska vara tydliga med att vi vill gynna våra företag att utvecklas för att ställa om samhället och för att det skapar arbetstillfällen. Då behöver vi gå före och peka ut vägen för mer grön energi, menar s-företrädarna. Västerås vision är "Energihuvudstaden". Neutrala kunskapsseminarier behövs för lokala beslutsfattare. I dag är politiken för känslöstyr.

Västerås har idag effektproblem som gör att man tvingas säga nej till nya etableringar. Efter 2028 när Svenska Kraftnät har byggt klart det nya stamlinjenätet ska effektbristen vara bortbyggd.

98 procent av Västerås fastigheter har fjärrvärme. Hälften av energibehovet är värme. Därför är fjärrvärmens förutsättningar avgörande för hur man ska klara den framtida energiförsörjningen när industrin och transportsektorn ska ställa om. Fjärrvärmens missgynnas idag via skattepolitik och utsläppspolitik, där behövs nationella beslut och även beslut på EU-nivå där man ser fjärrvärmens roll i det totala energisystemet.

Det måste vara möjligt att ställa krav på fjärrvärme och fjärrkyla i detaljplaner och bygglov. Särskilt i tätbebyggda miljöer. Detta för att värna den yttre miljön, med minskat buller och uppvärmning, men också att eleffekten ska gå till rätt saker. Om alla fastigheter ska ha egna värmeväxlare och kylanläggningar kommer bullernivån, elförbrukningen och värmen mellan husen öka (vilket är ett hälsoproblem). Kommunala bostadsbolag har ett ansvar att ha fjärrvärme som uppvärmning i sina bostäder. Politikerna kan ställa krav i t ex ägardirektiv att de kommunala bostadsbolagen ska ha fjärrvärme. För att klara de globala utsläppen behövs en EU-reglering och ekonomiska förutsättningar för att bygga CCS/CCU (koldioxidinfångning – lagring) till exempel vid kraftvärmeverk.

Det måste gå att ställa krav på solceller vid nybyggnationer av stora fastigheter och stora parkeringar. Detta för att utnyttja redan bebyggda ytor bättre och för att vi inte ska ta bra odlingsmark i anspråk.

Aktuell förfrågan om att bygga vindkraft i kommunen finns. Som läget är idag bedömer KSO att frågan är så laddad att det inte går för S att säga ja, när det kommer till det kommunala vetot, eftersom man då kommer "förlora alla röster i Skultuna" i kommande val.

För att kunna säga ja till en etablering behövs statliga beslut om tydligt ekonomiskt tillskott/ersättning som betalas ut varje år så länge vindkraftverket finns på orten. Det ska vara en ersättning som går till närområdet. KSO ser inte att det i dagsläget är aktuellt för kommunen att ta fram en vindbruksplan. Han menar att det kommer missgynna S opinionsmässigt. Andra företrädare menar dock att S-politikernas uppgift är att se längre än läget precis här och nu. Industrin behöver mer energi. Jobbtillfällena försvinner från orten för att man inte har tillräckligt med effekt. Vindkraft är den snabbaste lösningen. För att vara trovärdiga mot industrin som vill ställa om, som kan ge många nya gröna jobb till regionen, behöver politiken peka ut riktningen. Därför vore det bra om kommunen kan föregripa opinionen, göra en grundlig utredning för att peka ut lämpliga platser för vindkraft i en vindbruksplan. Sen behövs också incitament för att bygga vindkraft. KSO anser att staten behöver peka ut områden – då får kommunen bara finna sig i det.

SMR – små modulära kärnkraftreaktorer ser man inte som en lösning. Tar för lång tid för att lösa industrins behov i regionen. Stora skyddszoner behövs.

SSU – Västmanland

SSU är långsiktigt för att det bara ska vara förnybar energi. Mer förnybart bör byggas så vi blir mindre beroende av kärnkraft. Socialdemokraterna är det parti som ska stå för en grön omställning då får man inte ge efter på det. Man måste tänka på hela livscykeln – från nyproduktion till avfall. Kärnkraftsavfallet är inte löst än.

SSU förespråkar ökad effektivisering för att få ner förbrukningen. Att det ska finnas en solcellsnorm på nyproducerade fastigheter och att energiproduktionen bör spridas ut i landet så vi står bättre rustade i krig och kris.

S-ledda kommuner bör ta ansvar för omställningen och vara positiva till t ex vindkraft. Det är viktigt att det lokala samhället får del av vinsterna.

Vad är grejen med Smedjebacken?

I Smedjebacken har socialdemokraterna egen majoritet. Och det har byggts ny vindkraft i kommunen och mer är på gång. Vindkraft är dock ingen valvinnarfråga, säger kommunstyrelsens ordförande Fredrik Rönning. Men det behöver inte heller betyda att man tappar röster för att man säger ja till vindkraftsetableringar.

I Smedjebackens kommun finns en stor förståelse för att industrin behöver energi. Sedan många år finns två vindkraftverk centralt belägna i kommunen och för cirka tre år sedan fick kommunen sin första större vindkraftspark. När beslutet togs fanns ingen större opinion mot vindkraft. Sen dess har opinionsläget ändrats men kommunstyrelsens ordförande Fredrik Rönning tar det för troligt att kommunen kommer säga ja till fler vindkraftsparker, dock inte alla förfrågningar.

Hans bästa tips är:

- Sätt frågan i sitt sammanhang: Socialdemokraternas bas är en bred välfärd till alla som bygger på en stark industri. För det behövs energi. Om vi vill trygga jobben och välfärden i vår kommun och i vårt land behövs närproducerad elenergi.
- En vindbruksplan är bra i grunden som pekar ut lämpliga och mindre lämpliga områden för vindkraft från början. Förutsättningar kan dock ändras och varje förfrågan måste behandlas för sig. Säg ja till etableringar där färre störs och säg samtidigt nej till andra förfrågningar som görs i en mer känslig miljö. Det ger trovärdighet åt båda håll.

- Det behövs ekonomiska incitament till kommunen och ersättning till lokalsamhället innan det går att säga ja till fler etableringar.
- Utse en stabil talesperson som gärna har förankring i det aktuella området. Det tar ner konfliktvärdet och gör också att KSO kan koncentrera sig på andra frågor.
- Hela partiet i länet/distriktet bör tala med samma röst - att man är positiv till vindkraft (utifrån givna förutsättningar).

De fackliga organisationerna

IF Metall Ellika Berglund Aas, utredare

Klimatomställningen händer i hela Sverige, brett i alla branscher. IF Metall är eniga med arbetsgivarna om behovet av ökad fossilfri energiproduktion för industrins konkurrenskraft och för att trygga jobben. Enligt en rapport från IF Metall kommer det totala elbehovet i landet att fördubblas till 2035. För att klara behovet krävs:

- Effektivisering. Genom statliga styrinstrument kan industrin energieffektivisera mer. Behövs ett statligt omställnings/energibesparingsstöd. Både ekonomiskt och kunskapsstöd. Många industrier vet inte hur de ska gå tillväga och behöver stöd.
- Landbaserad vindkraft. Snabbast och mest ekonomiskt och enligt IF Metall det enda möjliga sättet för att få fram tillräckligt med effekt till 2035.
- Gasturbiner – men då krävs ökad produktion av bioråvara. Idag är det stor konkurrens om den.

Elproduktionen i Västmanland är låg, i förhållande till att vara ett relativt tungt industrilän, enligt IF Metall. Endast 30 procent av energibehovet produceras inom länet. (Kraftvärme, vattenkraft, lite vindkraft och sol.) I takt med att investeringar görs i norra Sverige, och behovet där ökar, kommer överskottet minska och mindre el transporteras ner till elområde 3 och 4. Det kommer innebära att priserna ökar här, om inte den inhemska energiproduktionen ökas. Det kommer bli dyrare för industrin i Västmanland om inte den lokala elproduktionen ökar.

Partiet behöver en tydlig historia – en vision om vart vi ska och varför elen är så nödvändig:

1. Klimatomställningen - helt nödvändig för vår överlevnad
2. Därför måste industrin ställa om och bli fossilfri. Det är en ekonomisk fråga. Utsläppsrätterna minskar i allt högre takt fram till 2030 enligt EU:s beslut, vilket innebär att det blir allt dyrare för industrin att släppa ut fossilt koldioxid. Gäller även transporter. Så småningom ska utsläppsrätterna vara helt utfasade, 2039. Den som då fortfarande släpper ut fossil koldioxid får höga "böter".

Om industrin inte kan ställa om kommer de tvingas lägga ner, på grund av bristande lönsamhet och jobb försvinner från Västmanland. Politikerna har en uppgift att peka ut vilka mål som är viktiga.

IF Metall förespråkar ett vindkraftsstöd som går lokalt till bygden. Den borgerliga regeringens förslag anser IF Metall är för lågt och dessutom är pengarna inte öronmärkta. Det behövs för att övertyga den lokala opinionen i bygden. Förnuftsargument räcker inte. Folk i allmänhet har inte känslan av att man har ett personligt behov av elen som den eventuella vindkraften i bygden ger, menar Ellika Berglund Aas.

IF Metall anser att ny kärnkraft också kommer behövas, men det tar tid. I väntan på det behövs främst landbaserad vindkraft. Facket förespråkar teknikneutrala subventioner och inte ett ensidigt stöd till kärnkraft. Regeringens modell har många problem vilket missgynnar andra produktionslag. Skattebetalarna får betala priset för kärnkraftsutbyggnaden vilket ger undanträngningseffekter av andra energilag. IF Metall förespråkar:

- En bred långsiktig energipolitisk överenskommelse (s + m behöver komma överens).

- Ett investeringssystem som stöttar investeringar som bidrar med systemnyttor, i energisystemet.
- Jobba med acceptans på alla nivåer. Kommunerna har forum och kanaler för att prata med folk lokalt.

Seko David Larsson och Jonathan Persholt (SHEAB)

- Viktigt att kommuner fortsätta att äga sina energibolag för rådighetens skull, och ekonomiskt för medborgarna. Men också för att trygga schyssta arbetsvillkor. Erfarenheten från privata arbetsgivare är att de är mer benägna att överskrida te x övertidsregler och ta sanktionsavgifterna för det, än att anställa ytterligare en person för att klara beredskap. En annan erfarenhet är att privata arbetsgivare har sämre arbetskläder/skyddskläder
- Ställ krav på kollektivavtal vid upphandlingar.
- Underhållet av ledningsnätet är en arbetsmiljöfråga. När stolpar blir för gamla är de en säkerhetsrisk/arbetsmiljörisk.

Transport Joakim Borg – ombudsman avd 19

De flesta transportföretag har börjat köra elfordon, men bristen på tillgång till eleffekt är idag ett hinder för att hela fordonsflottan ska kunna ställa om. Tankningsställen för biogas behöver också bli fler och mer strategiskt placerade.

För att styra mot mer hållbara transporter bör man ställa kvalitetskrav istället för att låta lägsta pris styra. Arbetsrättsliga villkor och arbetsmiljökrav måste ställas i upphandlingar. Enligt befintligt fackligt åtagande mellan Socialdemokraterna och LO ska fackliga företrädare få se underlagen inför upphandlingar. Men det brister.

Joakim Borg anser att facken kan hjälpa till med att bygga kunskap bland sina medlemmar och på arbetsplatserna om behovet av mer lokalt producerad fossilfri energi för företagens och jobbets skull.

Vad säger energibranschen?

I arbetsgruppen har vi träffat företrädare för de två helägda kommunala energibolag i länet SalaHeby Energi AB och Mälarenergi AB. Branschen generellt poängterar att den behöver långsiktiga förutsättningar Blocköverskridande energioverenskommelser är nödvändiga. Oavsett energislag handlar det alltid om stora investeringar.

Mälarenergi AB, Ove Fredriksson, Public Affairs

Mälarenergi beskriver kraftigt stigande elenergibehov, till följd av klimatomställningens behov av ökad elektrifiering. Vi kommer att få vänja oss vid ett mycket rörligt elpris som periodvis är högt men periodvis också mycket lågt, så kallade minuspriser. Men den genomsnittliga normalnivån är från och med 2021 klart högre än tidigare.

I Västmanland saknas det idag tillräckligt med effekt för att tillgodose industrins behov. Det lokala nätet är beroende av att Svenska Kraftnät gör sin utbyggnad av transmissionsnätet och att Vattenfall bygger ut regionnätet. Tidigast någon gång efter 2028 kan utbyggnaden vara klar.

Det finns dock alternativ, t ex flexibilitetslösningar för industrin, prismodeller för att styra användningen, ny teknik som batterier och styrning. Men också ökad lokal elenergiproduktion.

Genom lokala effektdialoger till exempel på Finnsletten i Västerås kan man hitta hållbara lösningar tillsammans för att lösa behoven både på kort och lång sikt. Detta sker genom avtal, anslutningseffekter, förbrukningsprofiler och tidsplaner ses över för att fler ska få den effekt de behöver för att expandera eller göra det möjligt för nya etableringar.

För att bygga ett robust energisystem behövs samverkan, en gemensam politisk målbild, acceptans för teknisk infrastruktur, till exempel kraftledningar. För samhällets utveckling behövs ett robust energisystem.

Politikerna behöver vara tydliga med att hållbarhet och omställning kommer kosta - det finns inga genvägar. Det behövs en politiskt långsiktig och gemensam målbild, en debatt som grundar sig på fakta där behovet av ökad elektrifiering lyfts fram.

Olika kraftslag har olika funktioner i energisystemet. Fjärr- och kraftvärmen är en planerbar energikälla som finns lokalt på många platser. Kraftvärmen skulle med bättre förutsättningar spela en större roll i att balansera energisystemet. Men idag missgynnas kraftvärmen skattemässigt. Fastighetsskatten för elproduktionsanläggningar har höjts vilket minskar lönsamheten och därmed investeringsviljan. Indexeringen av elskatten motverkar elektrifieringen. Den bör styras om till att bara gälla fossila alternativ. Mälarenergi föreslår att energiskatten på el för storskalig värmeproduktion ses över, så att det blir möjligt att producera värme med el när det råder minuspriser (alltså ett överskott på el). Det skulle minska behovet av biobränsle (som idag är en bristvara) och minskar koldioxidutsläppen samtidigt som det är bra för att balansera energisystemet.

Sala Heby Energi AB, Håkan Carefall VD,

50 procent av bostäderna har fjärrvärme i Sala. Man hade gärna sett en högre täckningsgrad, men då måste politiken och kommunen vara tydlig i sina markanvisningar att det är fjärrvärme som gäller. Om allt fler skulle lämna fjärrvärmen och gå över till värmepumpar kommer inte effekten räcka till. Energisystemet sitter ihop och är beroende av de olika delarna. Politikerna måste bli bättre på att se och förstå fjärrvärmens avgörande roll i energisystemet.

De fjärrvärmeproducenter som har gått över till 100 procent bio (inget avfall) har idag en mycket ansträngd situation på grund av kraftigt höjda priser på bränsle. Konkurrenten om bioavfallet kommer öka, eftersom många andra branscher behöva det när den ska bli fossilfri (transportbranschen och industrin).

För att klara fjärrvärmens kalkyl behöver energiskatten för fjärrvärmeproducenter tas ner till lägsta möjliga nivå (0,58 öre) istället för som idag 42,8 öre. Våra nordiska grannländer har redan gjort det. När det är överskott i elsystemet på grund av mycket vind och sol råder det minuspriser, men energiskatten gör att det fortfarande kostar att driva fjärrvärme med elpannor. När det är minuspriser är det ett tecken på att uttaget i elsystemet behöver öka för att hålla balansen. Att vid dessa toppar då driva fjärrvärme med el skulle alltså gynna systemet och underlätta för branschen att fortsätta producera fjärrvärme. Vilket är nödvändigt för att effekten ska räcka till samhällets totala behov den kalla tiden av året – då fjärrvärmebolagen eldar med biobränsle. På så vis skulle man också gynna att få in mer sol och vind i systemet och samtidigt främja fjärrvärmen. Varför ska Sverige behålla hinder mot en hållbar utveckling? Energiskatt (öre/kWh): Sverige 42,8 Norge 0,58 Danmark 0,4 Finland 0,63 Tyskland 0,58.

Det har blivit en dragkamp om biobränslen. Fjärrvärmen måste hitta alternativ. Den väderberoende energin kan vara ännu större möjliggörare om vi jobbar med energisystemet och tar vara på de lokala förutsättningarna. Släpp lös fjärrvärmens fulla kraft för att vara en viktig del för att balansera systemet. Löser också en del av problemen med bristen på biobränsle för omställningen. Genom att göra det förmånligare att producera fjärrvärme när det är minuspriser, balanseras energisystemet, konkurrensen om biobränslet minskar. Det stärker fjärrvärmens konkurrenskraft och skapar möjlighet till mer kraftvärme. I förlängningen minskar det behovet av eleffekt för eluppvärmning.

DISKUSSION

Vår välfärd i Sverige och Västmanland vilar på att vi har haft en framgångsrik industri med betydande export. Det har gett arbete, skatteinkomster och trygghet.

Klimatomställningen är ett faktum. Om vi ska lyckas hejda utvecklingen behöver industrin ställa om. EU:s utsläppspolitik är tydlig. De fossila utsläppen ska bort. För de som inte lyckas kommer det bli väldigt dyrt. Om inte industrin i Västmanland kan ställa om är risken att den inte längre kan vara konkurrenskraftig och jobb kommer försvinna utomlands.

För att ställa om industrins produktion behövs en kraftig utbyggnad av den fossilfria elenergin.

I dag produceras endast 30 procent av Västmanlands elenergibehov inom länet. Idag råder effektbrist i främst delar av Västerås och Arboga vilket leder till att nyetableringar har fått nej. Mycket av effektproblemen förutspås lösas efter 2028 när Svenska Kraftnäts ut och ombyggnad av stamnätet är klar och Vattenfall har förstärkt regionnätet och de lokala nätägarna lokalnäten.

Det är dock risk att denna förbättring är tillfällig. När stålindustrin och annan tung industri i norra Sverige ställer om, kommer den el som produceras i norr från vattenkraft och vindkraft att behövas där. Vattenkraften kan inte byggas ut mer, mer än en viss effekthöjning genom reinvesteringar i modern teknik. Det är inte heller rimligt av oss här i södra delen av Sverige att förvänta oss att unika naturvärden i norr, rennärning och turism ska exploateras ännu mer för att vi ska få den energi vi behöver i Västmanland. Vi Socialdemokrater behöver ta ett större ansvar för att både trygga villkoren för den befintliga energin som produceras i länet och också se till att produktionen ökar för att trygga industrins villkor. Närproducerad energi är en säkerhetsfråga och en ekonomisk fråga. Det minskar överföringskostnaderna och elförlusterna under transporten.

Värmeenergi i fjärrvärmeverk, och kraftvärmeverk är den absolut största storskaliga energiproduktionen i Västmanland. Det är många som tar den för given, men även fjärrvärmen hotas idag av höjda bränslepriser, skattepolitik, konkurrens om biobränslet, och det fossila innehållet i avfallet.

Sveriges elbehov väntas öka från dagens 135 TWh till 250–345 TWh år 2045. Det är en enorm ökning och en stor utmaning. Om fler skulle avstå från fjärrvärme och använda uppvärmningsformer som bygger på el, till exempel varmluftspumpar och bergvärme, blir utmaningen än större. Fjärrvärmen gör att vi kan använda elen till rätt saker, som exempelvis elektrifieringen av industrin och transportsektorn. Utan fjärrvärmen blir det svårt att klara omställningen. Den lokala elproduktionen behöver vara tillförlitlig och planerbar. Där kan kraftvärmen producera el när behovet är som störst.

2019 ändrades skattereglerna för kraftvärmen vilket har minskat viljan att investera i ny produktion. Istället för att investera i en fjärrvärmeanläggning som kan ge både el och värme har många valt att på grund av skatteskal valt att investera i enklare värmepannor.

Biogasen bör få en större betydelse framöver. Alla typer av arbetsfordon och industriprocesser går inte att konvertera till eldrift. Där är biogasen nödvändig för att nå fossilfrihet. I Västmanland finns en potential för ökad produktion av biogas, råvaran – bioavfallet finns. Men i samtal med Vafab Miljös ordförande, framkommer att det saknas en långsiktig nationell och regional plan för biogasen. Och utan kunder och avsättningar för gasen görs inga nyinvesteringar för ökad produktion och distribution.

Oplanerbara energikällor som vindkraft och solkraft har goda möjligheter i kombination med energilagring att förebygga effektbrist. Det är en kostnadseffektiv produktion som minskar kostnaderna för industrin och hushållen.

Det snabbaste och mest effektiva sättet att förstärka elenergiproduktionen är enligt både energibranschen och fackliga organisationer att bygga landbaserad vindkraft. Naturvårdsverket och Energimyndigheten har i sin strategi för vindkraftsutbyggnad bedömt att Västmanlands del av utbyggnaden ligger på 2000 GWh till 2040. I dag ligger produktionen på 300 GWh (Norberg) så det är en kraftig utbyggnad som behövs för

att klara behovet. Flera planerade projekt har inte blivit av, på grund av naturintressen, försvarets intressen eller blivit avslagna på grund av det kommunala vetot.

Det råder en osäkerhet bland kommunpolitiker att säga ja till vindkraft, eftersom man är rädd för röststarka opinioner ska leda till man förlorar röster i kommande val.

Vi ser här ett stort ansvar för socialdemokratin att sätta frågan i sitt sammanhang. Partiet centralt behöver peka ut en riktning, Socialdemokraterna i Västmanland behöver peka ut en riktning. Våra politiska beslut måste grunda sig i förnuft och långsiktigt ansvarstagande. För välfärden, jobben och klimatet. Partiet måste bygga förtroende i fredstid.

Det finns lärdomar att dra från andra kommuner. Säg ja, men säg också nej till etableringar där naturvärdena är extra känsliga. Industrin är ofta positiv till mer energiproduktion men är tysta i debatten. Industrin och de fackliga organisationerna behöver ta del i diskussionen. Fortbilda medlemmar. Berätta om villkoren. Ta ner konfliktnivån. Ta diskussion utifrån flera perspektiv.

Och det behövs tydliga och långsiktiga ersättningar, till kommuner, lokalsamhället och närboende vid vindkraftsetableringar. En väg dit skulle kunna vara att de kommunala energibolag vi har i Västmanland blir delägare i vindkraft, eller alternativt bilda ett regionalt kommunalt ägt bolag för etablering av vindkraft

När det gäller tillståndprocessen för stora solenergiparker, ser vi i dag att mycket skiljer sig från processen kring vindkraftsparker. Solcellsparker påverkar också lingon, och svampskogar och närboende. Men här finns inget kommunalt veto. Det behövs en översyn av tillståndprocesserna – både för vindkraften och solkraft.

Politiska förslag

Nationella nivån

- Inrätta en ersättningsmodell för enskilda fastighetsägare som drabbas av sänkt värde på sina fastigheter vid vindkraftsetableringar
- Inrätta en ersättningsmodell som ger en förutsägbar och kontinuerlig ersättning till både kommuner och lokalsamhället vid vindkraftsetableringar
- Ställ krav på att utveckla tekniken för belysning på vindkraftverk så det blir mindre påverkan på omgivning.
- Lagstifta om krav på att metaller i batterier, vindkraftverk och solceller ska återvinnas. Det ska också vara krav på att en viss andel av metallerna vid nyproduktion ska vara återvunna.
- Se över skatteregler och villkor för kraftvärmen så att det blir lönsamt att investera i turbiner för elproduktion.
- Dra ner energiskatten till en miniminivå för storskalig fjärrvärmeproduktion vid ”el-minuspriser” då det råder överskott på el i systemet. Det hjälper att balansera systemet och sparar biobränsle till andra behov (transporter, industrin).
- Lagstifta om att förpackningsindustrin ska ta ansvaret och kostnaderna för att hantera plasten i avfallet.
- Ställ lagkrav på återvunnen plast i tillverkningen. Det är bättre att använda den plast som redan finns i samhället för att göra nya plastprodukter av, än att elda upp den. Det måste till incitament för detta som i dag saknas.
- Statligt stöd till storskalig koldioxidinfångning, kombinerat med en marknadsmodell för negativa utsläpp.

- Reformera tillståndprocesserna för solkraftsetableringar. Kommunernas röst måste få större vikt vid tillståndsgivning.
- Reformera det kommunala vetot vid vindkraftsetableringar, så att det kommer tidigt i processen.
- Ta fram en nationell plan för biogasens förutsättningar och utbyggnad.
- Stöd till energiinvesteringar ska vara teknikneutrala och långsiktigt hållbara för både klimat, naturmiljö och biologisk mångfald.
- Ställ krav på Svenska kraftnät och Vattenfall att de vid utbyggnaden av stamnät och regionnät i upphandlingarna har krav på arbetsvillkor, säkerhet, säker arbetsmiljö. De ska samarbeta med berörda fackliga organisationer vid upphandlingar.

Regionala nivå

- Utveckla Region Västmanlands effektdialog att omfatta alla kommuner. För att dela planer, sprida kunskap om effektutmaningar och hur de ska mötas. Effektdialogen bör också utvecklas till ett forum med fokus att öka energiproduktionen inom länet. Ta inspiration av andra liknande dialoger på andra håll till exempel Uppsala, Skåne eller Gävleborg.
- Pröva att bilda ett gemensamt regionalt energibolag för utbyggnad av vind- och solkraft så att vinsterna kommer befolkningen till del.

Kommunala nivå

- Ge uppdrag till kommunerna att ta fram vindbruksplaner eller energiplaner – där man pekar ut riktningen för kommunen och pekar ut lämpliga och icke lämpliga områden för eventuell framtida vindkraft och solkraft. Detta för att ta diskussionen innan en eventuell etablering står för dörren och underlätta utbyggnaden av förnybar energi. Där bör kommunerna även uttala sig om möjligheterna till energilagring - i kombination med förnybara energikällor.
- Ställ krav på allmännyttan att bygga fastigheter med fjärrvärme.
- Gör det möjligt att i detaljplaner ställa krav på fjärrvärme och fjärrkyla.
- Arrangera en neutral kommunal energidag för kommunpolitiker och invånare för fortbildning. Där får olika energiperspektiv komma till tals. Det tar ner konfliktnivån och gör att fler perspektiv kommer fram.
- Utse en politisk talesperson i kommunen för energi-utbyggnadsfrågor istället för att KSO.
- Värna de kommunala energibolagen och använd dem i samhällsplaneringen och den gröna omställningen. Viktigt för säkerhet, kontroll och arbetsmiljö.
- Använd de kommunala energibolagen för att investera i vindkraft i egen regi eller tillsammans med andra.

Partidistriktet

- Partidistriktet antar en energipolitisk inriktning så att hela Socialdemokratin i Västmanland talar med samma röst när det gäller utbyggnad av förnyelsebar energi.
- Alla s-företrädare i kommunerna ska vara tydliga med att vi alla i dag i vårt samhälle är beroende av el och för att trygga framtiden behöver vi öka produktionen även i Västmanland. För att trygga industrin behöver vi mer lokalproducerad elenergi.
- Var tydlig med att det är landbaserad vindkraft som snabbast kan lösa industrins ökade behov så att den klarar den gröna omställningen. Lokal kärnkraft är inte ett alternativ som löser situationen i vårt län.
- Hela partiet ska prata med en röst när det gäller den gröna omställningen och att vi alla behöver ta ansvar för den.

Fackliga organisationer

- Fackliga organisationer verksam inom industri- transport – och energisektorn ska arrangera medlemsutbildningar om energiläget.
- Fackliga organisationer bör ta kontakt med lokala industrin i respektive kommun för uttalanden om nödvändigheten med mer lokalproducerad elenergi.

Avslutande kommentar

Politiken behöver lyssna mer till forskningen och industrin och dess behov av ren energi. Inte ducka för att ta diskussionen lokalt med en orolig befolkning. Det handlar om jobben i Västmanland, om välfärdens kärna, och om att accelerera den hållbara omställningen.

Det är inte vår framtid det handlar om. Det är våra barn och barnbarns. Men det är vi som här och nu avgör deras framtid.

Vi vill tacka alla medverkande för alla intressanta diskussioner, synpunkter och erfarenheter som ni delat med er av.

Källor

Skriftliga

Korttidsprognoser Energianvändning – Energimyndigheten

Långsiktiga marknadsanalys 2024 -Svenska Kraftnät

Elkraftförsörjning i Västmanland - Kunskapsunderlag till Effektforum - Sweco 2022

Systemanalys region Västmanland - Sweco 2023

Klimatstrategi för Västmanlands län - Länsstyrelsen Västmanland 2019

Ingen ska dö på jobbet - Seko 2021

Regional utvecklingsstrategi, RUS – Region Västmanland 2025

Aktuellt i Politiken

Muntliga

Fredrik Olovsson, riksdagsledamot Sörmland, sammankallande i partiets arbetsgrupp för ökad elproduktion

Simon Bölling, Region Västmanland, Effektforum Västmanland

Ove Fredriksson, public affairs, Mälarenergi AB

Håkan Carefall, vd SalaHeby Energi AB

Ellika Berglund Aas, utredare IF Metall

Joakim Borg, ombudsman Transport

David Larsson och Jonathan Persholt, förtroendevalda Seko

S-företrädare från samtliga kommuner i Västmanlands län

Matilda Antonsson, ordförande VafabMiljö

SSU Västmanlands styrelse

Fredrik Rönning (S), kommunstyrelsens ordförande i Smedjebackens kommun